

SENZACIJA U JADRANU OTKRIVAMO SVE DETALJE FASCINANTNOG ARHEOLOŠKOG NALAZA UZ ANTIČKU OLUPINU U KOMIŠKOM AKVATORIJU

TAJNA POTOPLJENOG BRODA KRAJ VISA STARA 2500 GODINA

VIŠNJA GOTAL

ARHIV HRZ

"Na pronađenom brončanom novčiću s jedne je strane prikazana koza, a s druge ljudska glava. Ljudska kost podlaktice koju smo otkrili iznimno je dobro sačuvana. Ovo je vremenska kapsula"

Jedan novčić, nekoliko keramičkih posuda i ljudska kost. Nalazi su ovo koje su istraživači Odjela za podvodnu arheologiju Hrvatskoga restauratorskog zavoda prije desetak dana pronašli uz olupinu potopljenog broda u komiškome akvatoriju i "uronili" 2500 godina u povijest. Procjenjuje se, naime, da se ostaci broda i pripadajući predmeti mogu datirati u razdo-

blje 4. stoljeća prije Krista, vrijeme antike, kada su Grci kolonizirali Jadran i osnivali kolonije Issus (današnji Vis) i Faros (danas Stari Grad na Hvaru). Iako stručni tim, koji predvodi podvodni arheolog Jurica Bezak, s obzirom na crno premazanu luksuznu helenističku keramiku, nema dvojbi da brod potječe upravo iz tog vremena, tek će nakon obrade novčića moći pružiti precizniju dataciju, o kojem se periodu tog stoljeća radi. No, jedno je sigurno - ovaj je brodolom jedan od najstarijih u Jadranu i svakako najstarija koja objedinjuje brod i nje-

gov sadržaj. Zato će je Jurica Bezak, čiji tim provodi istraživanje u suradnji sa Zavičajnim muzejom Grada Visa a financira ga Ministarstvo kulture, nazvati "vremenskom kapsulom".

"Rijetki su brodovi iz tog doba na kojima postoji kontekst između samih ostataka broda, broskog tereta, ljudskih ostataka i novca. Sve skupa to čini jednu vremensku kapsulu, dakle kao da ste zamrznuli jedan trenutak povijesti i sad imate priliku dobiti uvid u cijelu tu priču. Bitna je jer je poveznica s nekim drugim istraživanjima, drugim pričama i

upotpunit ćemo taj mozaik. To je kao jedan puzzle od njih petsto, novi koji se spaja s drugima i, na koncu, zahvaljujući svim tim informacijama nastaje cjelovita slika", kaže za Jutarnji Jurica Bezak.

Sve ga je pronađeno, iako je u tom poslu desetljećima i vodio je mnoga istraživanja ili sudjelovao u njima, toliko razveselilo, kaže, da mu je veliki poticaj za daljnji rad, za znanstvene radove jer "bitno je da se rezultati objave i budu dostupni svim znanstvenicima i širokoj javnosti". Uostalom, podvodnom se

arheologijom i bavi zahvaljujući intelektualnoj znatiželji, "u ljudskom je duhu uvijek taj impuls da istražuje nepoznato", a i ronjenje mu je oduvijek strast.

"Ispod površine pijeska uspjeli smo detektirati nevjerojatno očuvanu kobilicu broda i ostatke oplata, što je, budući da se radi o brodu iz 4. stoljeća prije Krista, izuzetno rijetko i važno za proučavanje tehnika brodogradnje. Na osnovi analize drva može se ustanoviti koje je drvo, odakle potječe i koliko je staro... Pronađena keramika nije bila za svakodnevnu upotrebu, svakako nije dio brodske opre-

Evidencijski broj / Article ID: 21554876
 Vrsta novine / Frequency: Dnevna
 Zemlja porijekla / Country of origin: Hrvatska
 Rubrika / Section:

LUKSUZNA KERAMIKA
 Iako stručni tim, koji predvodi podvodni arheolog Jurica Bezak, s obzirom na crno premazanu luksuznu helenističku keramiku (lijevo i gore), nema dvojbi da brod datira u vrijeme antike, tek će nakon obrade novčića moći pružiti precizniju dataciju

me za prehranu mornara, nego dio tereta namijenjenoga žiteljima kolonije Isse. Na pronađenom je brončanom novčiću lik koze na jednoj i ljudske glave na drugoj strani. Ljudska, podlaktična, kost koju smo pronašli savršeno je sačuvana i iz nje će se saznati spol i dob osobe, a najvjerojatnije će se, zbog očuvanosti, iz nje moći izvući i kolagen. Sa svim ćemo tim podacima dobiti vrlo usku dataciju, i u razdoblje od 50 do 100 godina datirati sam brodolom. Svi će prikupljeni podaci pružiti jedan posve nov uvid u razdoblje kolonizacije i trgovačke odnose između matične kolonije Sirakuze s kolonijom Issom i Parskom kolonijom Farosom. To je jako važno jer je antika kod nas upravo započela morskim putem, kolonizacijom otoka i odatle se širila na kopno", kaže Jurica Bezak.

Koliko god pokušava govoriti smireno, u glasu mu se osjeća uzbuđenje. Jer, godinama su podvodni arheolozi na ovom nalazištu

samo sondirali i kratko zaranjali da bi ove godine, u periodu od 20. lipnja do 6. srpnja, ispod površine pijeska pronašli sve ove vrijedne stvari.

Sve je počelo 2012. godine, kad je njegov Odjel dobio informaciju da su s tog lokaliteta odnesene amfore koje se nalaze u privatnim zbirkama.

"Slijedom toga smo išli provjeriti lokaciju ima li možda još nešto. Već pri prvom sam zaronu na morskom dnu ugledao vrlo, vrlo neobičnu olovnu prečku sidra, koja je ukazivala na helenističko podrijetlo i bila mi indikator da tom lokalitetu trebamo posvetiti veću pažnju. Stupio sam u kontakt s Issa Diving centrom i oni su mi dali važne informacije na osnovi kojih je nastavljeno istraživanje. Tu je važno naglasiti suradnju ronilačkih klubova i nadležnih institucija na očuvanju kulturne baštine. Poslije su se u sve uključile i grad-

Nastavak na sljedećoj stranici >>

Evidencijski broj / Article ID: 21554876
 Vrsta novine / Frequency: Dnevna
 Zemlja porijekla / Country of origin: Hrvatska
 Rubrika / Section:

22 NEDJELJA, 13. SRPNJA 2025.
 JUTARNJI LIST

ske vlasti te dobrovoljno vatrogasno društvo, koje nam je, recimo, osiguralo smještaj. Svima njima je stalo da se ovi nalazi s njihova područja sačuvaju za buduća pokoljenja", kaže.

Što se točno dogodilo ovom brodu, kamo je i zašto išao, tko je bio vlasnik..., ne zna se, nadaju se saznati daljnjim istraživanjima, ali profesor Boris Čargo, muzejski savjetnik i voditelj Arheološke zbirke Issa na Visu, pravi je povijesni znalac i za Jutarnji je govorio o društvenom kontekstu toga vremena i kako se tada živjelo na Visu (Issi). Pronađene predmete još nije vidio, ali nalaz smatra fantastičnim.

"Prema onome što sam uspio vidjeti, rekao bih da je to prva polovina 4. stoljeća prije Krista, što više prva četvrtina tog stoljeća, oko 380. godine. Issa je, a tako se zvao i otok i kolonija, osnovana upravo negdje u to vrijeme. Zajednica na otoku u trenutku potonuća broda je na otoku podizala grad. Malo prije toga je došla na otok, zajedno s ekistom, vođom takve družine, koji je, prema svedu sudeći, iz Sirakuze došao na prostor Isse kako bi oformio grad. On je taj koji vodi, odgovoran je za posao i ljude koji stižu, a to su kontingenti brodova. Njima su stizali mahom mladi ljudi jer moraju biti dovoljno svježi da podignu grad. Mislim da se već prije toga znalo za maritimne karakteristike samog prostora i odlučili da je to dobro mjesto za podići grad i doslovce se dogovorili s autohtonim stanovništvom o njegovu podizanju", priča nam profesor Čargo.

Smatra vrlo vjerojatnim da je još ranije, u pretpovijesti, tu postojalo autohtono naselje, autohtonog naroda. Posebno je zanimljivo kako su Grci podigli grad. Prvo su ga, govori nam profesor, njihovi graditelji i arhitekti zamislili i nacrtali sa svim mjernim sustavom kojim su se koristili i potom tako, u Sirakuzi, planirani grad prenijeli u prostor. "Izniman je to zahtjev. Imate jedno brdo i na tom brdu idete uzeti, recimo, deset hektara prostora, koji ćete pretvoriti u ulice, trgovce... zidine koje su opasivale grad. Pritom trebate razmišljati i o ljudima kojima ćete ga naseliti, trebaju im keramičari za posude, kovači novca... Dakle, trebaju si organizirati život u još uvijek nepoznatoj sredini, a da bi grad zaživio i funkcionirao. Taj su ispit vrlo uspješno položili. Grad su podigli na blagom brdu, koje se danas zove Gradina. Čišćenjem prostora od kamena, dobili su prvotnu građu za zidanje i paralelno su od velikih, masivnih blokova, gradili zidine grada, sve usuho, a zidine su bile širine 2,5 metara, građene su u obliku pravokutnog trapezoida. Paralelno su gradili ulice, što je bio dodatni izazov jer je grad na padini, izgrađene su stepenasto i široke 3,30 metara, što odgovara dorskome sustavu. Po sredini je bio kanal za odvodnju oborinskih voda kako one ne bi ugrozile temelje kuća", objašnjava profesor.

Grad je bio dimenzija oko 380 metara u pravcu sjever-jug i oko 300 metara u pravcu istok-zapad. Ulice su se gradile na razmaku od 13 metara, sve iste širine i sve skalom po sredini. Ulice su se sjele pod pravim kutom i stvarale pravilne stambene blokove između njih. "Tu se vidi jedno demokratsko uređenje društva jer su sve dosad pronađene kuće iz tog vremena iste. Sasvim je sigurno da će neka buduća istraživanja pokazati da je bilo i palača, ali dosad istraženi prostori pokazuju apso-

TKO JE SUDJELOVAO U OTKRIVANJU
 Dio tima su Boris Čargo, muzejski savjetnik i voditelj Arheološke zbirke Issa na Visu, podvodni arheolog Jurica Bezak te Damir Zurub, videosnimatelj i fotograf (slijeva nadesno)

lutno demokratsku notu", govori nam Boris Čargo.

Vrijeme je to kad se na Jadranu počinju stvarati grčke kolonije, Issa i Faros, koje su čitav hrvatski prostor iz pretpovijesti uvele u antiku. "Ta su dostignuća revolucionarna. Grci na Jadran donose pismenost, novac, demokraciju kao društveno uređenje, umjetnost, poput kazališta i pjesništva. Dolazak Grka je, dakle, potpuno preobrazio te prapovijesne, jadranske, ilirske krajeve. Kasnije će doći Rim pa to podignuti sve na još višu razinu. Dolazak Grka je zaista bio fantastičan za te naše krajeve. Dakle u trenutku potonuća ovog broda imamo ekistu, ljude koji podižu grad, pokreću lončarske, moguće i staklarske radionice. Grad je, dakle, njegovi snalažljivi ljudi, toliko napredovao da su krajem tog, 4. stoljeća prije Krista počeli osnivati vlastite kolonije na Jadranu", poučava nas Boris Čargo dinamičnoj povijesti tog prostora. Nova se zajednica vrlo brzo udomačila i stvorila uvjete za život i pokrenula kultivaciju otočkih poljoprivrednih površina na vrlo plodnim viškim poljima, idealnima za nasade vinove loze i maslina, a baš su ondje pronađene i najstariji ostaci

košnica na Jadranu. Najveći dio Sredozemlja na takav je, antički način, živio sve do 19. stoljeća, do pronalaska parnog stroja.

Vrlo je moguće kako je pronađena olupina bio jedan od brodova kojima su se dovozili ljudi koji će naseliti Issu i njihove stvari, ali profesor ostavlja mogućnost i da je tuda samo prolazio te doživio havariju. Tko god je njime plovio, bilo mu je to užasno iskustvo. "Nešto najgore što može biti jer taj put brodom je bio toliko neudoban, rizičan i težak da je to lišeno svake, pa i one minimalne udobnosti. Članovi posade spavali su na prostirci na istoj dasci na kojoj su veslali. Možda zapovjedni kadar ima nešto bolje uvjete, ali ni ti uvjeti nisu puno bolji", zaključuje Boris Čargo.

Istraživanje brodskih olupina u podmorju nije nimalo lagano. Laiku se čini samo zanimljivim avanturizmom, ali to je vrlo izazovan posao.

Olupina ovog grčkog trgovačkog broda nalazi se na 30 do 50 metara dubine pa svaki ronilac može zaroniti samo jednom dnevno. "Jedno ronjenje na tim dubinama traje oko 70 minuta. Spustite se vrlo brzo, 20 minuta radite dolje, a gotovo sat vreme-

na izranjate da biste spriječili dekompresijske bolesti. Produljimo li vrijeme rada za minutu, to je 10 minuta dulje izranjanje. Radi strogih sigurnosnih standarda ovom prilikom ronimo samo jednom dnevno, izuzev fotografa koji su išli dvaput kako bi dokumentirali situaciju prije početka rada i nakon završetka za taj dan. Ukupno nas je bilo desetak, Saša Dengri iz Konzervatorskog odjela u Splitu, fotograf Marino Brzac, Marko Lete iz splitske tvrtke za podvodne radove Tortuga sup, zagrebački MBS, An-Ma diving centar iz Visa i Manta diving centar iz Komiže, Sandra Sertić, roniteljica iz KBC-a Rijeka, specijalizirana za hiperbaričku medicinu, što nam je jako važno za sigurnost jer postoji rizik od dekompresijskih oboljenja, a koja srećom ovoga puta nije imala medicinskog posla, i kustos Antonio Nađ iz Zavičajnog muzeja. Dio ekipe je i Damir Zurub, videosnimatelj i fotograf, čovjek u samom svjetskom vrhu podvodne fotografije, njegovi uradci iz godine u godinu pobjeđuju na svjetskim natjecanjima, a pritom se bavi i zaštitom prirode te čišćenjem podmorja u sklopu ekološkog projekta Think Green. Stičenike SOS Dječjeg sela već dugi niz godina poučava ronjenju.

Nakon izranjanja ekipu čeka još puno posla, dokumentiranje nalaza i drvene konstrukcije, dakle dubinu, točnu lokaciju... Položaj svakog nalaza ucrtava se, što je, kaže Jurica Bezak, jako bitno za reinterpretaciju cijelog brodoloma. Radi se i fotogrametrija, dosad je snimljeno oko 10.000 fotografija koje se potom softverski spajaju u jednu, u 3D model koji služi prezentaciji nalazišta široj javnosti. "Posebno je važno jer

stvari koje neminovno propadaju, kao što su ovakvi brodolomi, ostaju virtualno sačuvani", govori Jurica Bezak. Iz podmorja se iznose samo ugroženi nalazi i oni koji se mogu konzervirati i restaurirati, druge ne. Po defaultu, podvodni arheolog ne smije iznositi na površinu ništa za što nema osiguranu restauraciju i konzervaciju. Potom Muzejsko vijeće odlučuje kojem će muzeju artefakti pripasti, a uobičajeno je da to bude muzej najbliži mjestu pronalaska, u ovom slučaju je to Zavičajni muzej grada Visa.

Nače, ovo je nalazište u prošlosti bilo devastirano, ali devastatori, na sreću, kaže voditelj istraživanja, nisu uspjeli izvaditi sav materijal, nego samo onaj koji je bio na površini morskoga dna. "Imate dvije kategorije. Takozvane sakupljače suvenira koji ne mogu odoljeti uzeti ono što su pronašli i, s druge strane, imate ozbiljne kriminalce koji se bave prodajom takvih nalaza na strano tržište. No, posljednjih je godina to sve rjeđe jer je Hrvatska vlada oformila tijelo koje se zove Središnja koordinacija za nadzor prava i interesa Republike Hrvatske na moru, a jedna od zadaća tog tijela upravo je zaštita podvodne kulturne baštine, pa se ti lokaliteti, pomorskom policijom i radarskim sustavom, kvalitetnije nadziru. Upravo zbog devastatora Jurica Bezak izbjegava reći preciznu lokaciju.

Cilj ovih istraživanja su zaštita ugrožene podmorske kulturne baštine i njezina promocija za lokalnu zajednicu koja može biti dobar adut za produljenje turističke sezone i jačanje kulturne ponude. Jer izvađeni će artefakti, kao i obično, svoje mjesto naći u lokalnom muzeju. Svakako će koristiti i ronilačkim centrima koji, kako kaže, imaju zanimljiviju i bogatiju priču kad rone na takvim lokalitetima.

Samo još jedan brod koji je doživio havariju parira ovome, također je pronađen u blizini, u viškom akvatoriju i također traže istraživanja. Kad se istraže oba broda, znat će se koji je stariji, pa time i najstariji u Hrvatskoj.

"Ovo je, zapravo, tek početak sustavnog istraživanja koje će", zaključuje Jurica Bezak, "trajati sigurno sljedećih četiri do pet godina." ✓

MOGUĆE JE DA JE PRONAĐENA OLUPINA BIO JEDAN OD BRODOVA KOJIMA SU SE DOVOZILI LJUDI KOJI ĆE NASELITI ISSU I NJIHOVE STVARI, ALI PROFESOR ČARGO OSTAVLJA MOGUĆNOST I DA JE TUDA SAMO PROLAZIO TE DOŽIVIO HAVARIJU